

ספרים חדשים

זה קורא בכל שבוע

מאת ר' שי אלבוגן, בהוצאת 'ראש אמנה' שעל יד ישיבת ההסדר קרית שמונה, סיון תש"ס.

הצדיק הירושלמי, ר' אריה לוי, סיפר פעם לד"ר ישראל אלדד:

"מה אתם חושבים, שאנו בחורי הישיבה שלפנים לא קראנו רומנים? קראנו בגניבה, בבחינת 'מים גנובים ימתקו'... אלא מאי? נסיתי לקרוא את יצירותיו של אלכסנדר דיומא פעם שנייה, אבל אי אפשר, משעמם... ואילו את פרשת השבוע אני קורא עשרות בשנים שוב ושוב, ולא משעמם! שהרי – תורה זו, נצחית היא..."

(צדיק יסוד עולם עמ' 31).

ואכן ניתן לומר שתוכניות האקטואליה המסעירות ביותר – תשמשנה לעטיפת דגים לאחר מספר שעות, ולכל היותר – מספר ימים; אבל פרשת השבוע תישאר גם בעוד מאות בשנים – אקטואליה...

אלא שמבט אקטואלי על פרשת השבוע אינו דבר פשוט כלל ועיקר. לא פעם יש לחשוך בדרשן כזה או אחר כי קודם קבע את עמדתו בשאלה האקטואלית, ורק לאחר מכן חיפש את הרמז לכך בפרשת השבוע, ודומה הוא לאותו קלע מצטיין, אשר ירה את החצים ורק לאחר מכן צייר סביבם את המטרה... ואף אם אין לאותו דרשן כוונה מודעת לעשות כך, פעמים שהדבר קורה מתחת לסף ההכרה. סכנתה של גישה זו – גדולה היא עד מאד. במקום ללמוד את התורה כפי שהיא ולקבל ממנה את המסר שהקב"ה ביקש למסור לנו, אנו מובילים אותו למחוזות רחוקים אשר "לא ציוויתי ולא עלתה על לבי". ובמקום לקבל הוראה מאת נותן

התורה לאור ערכים של נצח, נמצאת התורה רתומה למרכבתה ולשירותה של הפוליטיקה העכשווית.

עיון בספר מראה כי המחבר נשמר היטב. הוא מתייחס לאקטואליה. הוא מאיר אותה באורה של תורה. אך אינו משעבד את דבר ה' אל דבר הפוליטיקה. ובדרך כלל, ההפניה האקטואלית אינה אלא רקע שבתוכו משובצים דברי התורה כתמונה בתוך מסגרת.

זאת ועוד. לימוד התורה במבט אקטואלי, יש בו מידה של צמצום ושל הקטנה. אישי התורה – לא מן החומר שלנו קורצו. אבות העולם הם. ומעבר לגדלותם האבסולוטית לעומתנו, הרי מסתבר שהיו שונים מאד מאתנו ברקעם ובאופיים. "האנשת" אישי התורה ומאורעותיה, ובחינתם לאור תחושותינו האישיות במאורעות שאנו שרויים בהם – יש בהם הקטנה של האישים ושל האירועים, ואף צמצום של המסר למציאות מאד מאד מסויימת, כאשר אין ספק כי נותן התורה הפנה אותה לדורות רבים, לאנשים שונים ולמאורעות מגוונים.

מאידך גיסא, ישנו ערך גדול באותו מבט אקטואלי. בלעדיו דבר ה' עלול להיות בלתי רלוונטי לנו ולחיינו. הוא נשאר בספירת הנצח, ואינו נוגע ביכאן' וביעכשיו'. לכן, דווקא ההתבוננות בתורה מתוך התייחסות לחיינו אנו היא הפותחת את הלב להפנים את המסר המוחלט והנצחי של התורה, בתור דבר הנוגע אלינו. "המורה" – נחמה לייבוביץ ע"ה סיפרה שכאשר לימדה את נבואת עמוס אודות "השוכבים על מיטות שן וסרוחים על ערשותם, ואוכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק... השותים במזרקי יין וראשית שמנים ימשחו, ולא נחלו על שבר יוסף" – שלחה את תלמידיה לחוצות ירושלים. "שיעורי הבית" שניתנו להם היו, לגשת אל ה"מזללה" ולשאול מה היה באותו מקום קודם לכן. התברר שבאותו מקום היתה קודם – חנות ספרים. נחמה סיפרה כי אחד מעמיתיה ביקר אותה על כך שהיא "מקטינה" כביכול את נבואת עמוס. תשובתה היתה שההפך הוא הנכון. רק אל מול חנות הספרים שהפכה ל"מזללה" יבינו התלמידים את כוונתו של הנביא, לא רק במוח כי אם גם בלב.

נראה כי "שביל הזהב" נמצא באמצע, ובו הלך המחבר. כותרות העיתונים של השבוע מופיעות פעמים רבות בדבריו. אך הוא לא יוצר את הרושם כאילו התורה דיברה רק אל המציאות שלנו. הרושם הנוצר מתוך הקריאה הוא שעם כל רוממותה של התורה וגדלותם של אישיה, אין הם מסתתרים אי שם בשמים, ויש להם מה לומר לנו במציאות החיים שלנו. ישנם מספיק מכנים משותפים בין דבר ה' לבין החיים, בין הנצח לבין האקטואליה, כדי שבאמצעותם נוכל לראות כיצד דבר ה' אכן נוגע אלינו, כאן ועכשיו.

בעיה אחרונה, המתעוררת בעיקר בכתיבת דברי תורה לציבור רחב ומגוון, היא בעיית השפה. השימוש בשפת הרחוב, תוך איזכור ביטויים מן העיתונות ומונחים מתוך "מילון הסלנג" – עלול להזייל מאד את התכנים. ומעבר לבעיית התדמית, יש ושפה נמוכה פוגעת גם בתכנים עצמם, ההופכים להיות נמוכים וקטנים. מאידך גיסא, כתיבה בשפה תורנית-ישיבתית, אף

אם תהיה תקנית ועשירה, יוצרת חיץ עמוק בין הכותב לבין הקורא, ומעבירה לקורא את התחושה שהדברים לא נכתבו אליו.

גם כאן מצא הכותב את שביל הזהב. כושר הביטוי המיוחד שלו מאפשר לו "לשחק" עם המילים. לעבור במהירות מסגנון לסגנון, מהתנסחות מכובדת ומהוקצעת לביטויים משפת התקשורת העכשווית. כך מצליח הוא ליצוק את תכניה של תורת הנצח בשפה מדוברת הנוגעת בלבם של הקוראים ומדברת אליהם מגובה מרומים, אך בגובה העיניים.

לדוגמא ניקח מאמר לפרשת בראשית. הכותרת "כרונולוגיה של רצח" – לקוחה, כמובן, מן העיתונות, תוך רמיזות ל"פרשת השבוע" התקשורתית, שעסקה במעשה רצח שלא היו לו כל סימני אזהרה מראש. מתוך נקודת המבט הזאת מציב הכותב את השאלה אודות הרצח הראשון בהיסטוריה האנושית: רציחתו של הבל בידי קין אחיו. וכאן חושף הכותב את אופיו הרצחני של קין, העולה מבין השיתין של הפסוקים שקדמו לרצח. את הפרשה הוא מבאר בלשון בהירה ושווה לכל נפש, על פי דבריו העמוקים של מרן הרב קוק ב"אורות" (ישראל ותחייתו פרק ט"ו) על היחס שבין קין לנצרות, אך כמעט בלי להזדקק לציטוטים מייגעים. זוהי דרכו של הספר: הארת ההווה באורה של תורת הנצח, תוך שימוש בשפה ברורה, ועם זאת בנעימה קדושה.

ע"א

באהלי שדה

השמיטה - בין חזון למציאות, מאת הרב יעקב אריאל,
בהוצאת מכון התורה והארץ, כפר דרום, מנחם-אב תש"ס.

סגולה יקרה מצוייה בכל מילה כתובה שיוצאת מתחת ידו האמונה של הרה"ג יעקב אריאל שליט"א, רבה הראשי של רמת גן - סגולת הבהירות והנעימות. עיוניו ההלכתיים בהירים, ומחשבותיו האמוניות מאירות ונעימות. מבול הספרים שיצאו לאור לקראת שנת השמיטה הנוכחית יוצר גן מבוכים בפני כל המבקש לעסוק בענייניה של שנת השמיטה. ספרו של הרב יעקב אריאל "באהלי שדה" מפלס נתיב רחב בהיר ונעים בתוך הסבך העבה. שמו של הספר - "באהלי שדה" - מעיד על נקודת המוצא שלו. מצוות השמיטה מתחילה בשדה, אצל החקלאי, ולא במטבח, אצל הצרכן. השמיטה היא בראש ובראשונה עניינה של

החקלאות, ונקודת מוצא מרכזית בכל דיון על בעיות השעה המתעוררות בשנת השמיטה היא משמעותה וערכה של החקלאות במדינת ישראל ודאגה כנה לחקלאי. אספקת ירקות טריים לצרכן - בין "שומרי שמיטה" בין אינם "שומרי שמיטה" - ביישובים העירוניים, אינה עיקר. אדרבה, האינטרסים הצרכניים חייבים להיות כפופים לשיקולים החקלאיים. לכן, בחלקו הראשון של הספר נידונה בהרחבה סוגיית "היתר המכירה". הדיון "בהיתר המכירה" הוא צוהר להבנה מעמיקה של השמיטה בימינו. יש שסבורים שהמחלוקת סביב ההסתמכות על היתר המכירה איננה שונה מכל מחלוקת בנושא הלכתי, אלו מצדדים לאיסור ואלו מצדדים להיתר. אבל הפולמוס החריף על "היתר המכירה" וההחרמות שבצידו, אשר קדמו לשנת השמיטה הנוכחית, מוכיחים שלא מדובר במחלוקת הלכתית שגרתית אלא בוויכוח ששורשיו האידיאולוגיים הם עמוקים ביותר. את השורשים האלו חושפים פרקים אחדים של הספר "באהלי שדה". מאמרים רבים - ואפילו ספרים שלמים - מוקדשים לליבון "גוף" המחלוקת. הם מבררים את צדדיה ההלכתיים, וצוללים במים עמוקים כדרך מלחמתה של תורה. הרב יעקב אריאל שליט"א מגלה את "נשמת" המחלוקת. מהי נשמת המחלוקת? חשיבותן של המצוות התלויות בארץ בכלל ומצוות השמיטה בפרט, ערכה של החקלאות בארץ ישראל, משמעותה של מצוות יישוב ארץ ישראל, דרכי קירוב הגאולה, ההתחשבות ב"ציבור", מעמדה של הרבנות הראשית לישראל ודרכי פעולתה.

האיזון העדין בין כל הערכים הוא מלאכת מחשבת, המחייבת חיפוש עצות אשר מחזקות את שמירת השמיטה ויחד עם זה מאפשרות את קיומה של החקלאות. הרב יעקב אריאל סוקר את העצות השונות ומעודד את השימוש בהן. כמובן, מי שאיננו רואה ערך בחקלאות יתנגד לחלק מהפתרונות ההלכתיים תוך שהוא מתחשב בשיטות המחמירות. הספר מאיר את היבטיה הציבוריים של מצוות השמיטה - מצוות שמיטה באה להפקיע את הבעלות הפרטית על הקרקע והתבואה, וכמו כן אוצר בית-דין נושא אופי ציבורי. גם את הפתרונות לבעיות המתעוררות בגלל השמיטה יש לחפש במישור הציבורי ולא הפרטי. זוהי נקודת המוצא השנייה הבולטת בספר: הציבור, ולא הפרט. "השמיטה - בין חזון למציאות". זוהי כותרת משנה. בעקבות מרן הראי"ה קוק זצ"ל טוען הרב יעקב אריאל שההתחשבות ההלכתית בקשיים ובצרכים החקלאיים הנוכחיים - קרי: המציאות - מקרבת אותנו יותר אל החזון, אל החזרה אל קיום המצוות התלויות בארץ. מנגד, הניסיון לכפות עתה את החזון על המציאות, תערער את המציאות ותרחיק את מימושן של החזון.

חלקו השני של הספר כולל הדרכות שימושיות בהלכות שמיטה. כל הדרכה פותחת בסקירה ממצה של הנושא, ומסתיימת בהנחייה הלכתית ברורה, כדרכם של פוסקי ישראל. הנוהג

המקובל, לקבץ בספרי הלכות את כל השיטות בנושא הנידון, יוצר בלבול אצל חלק ניכר מהקוראים ומטה את הכף לכיוון ההחמרה, על מנת לצאת ידי כל השיטות. ההחמרות בהלכות שמיטה הולכות ומצטברות, והן מרחיקות את הציבור מכל דבר שיש בו ריח של שמיטה. אלו בורחים ל"היתר מכירה" ואלו בורחים לפירות נכרים. פסיקתו של הרב יעקב אריאל שליט"א המלווה בהנמקה נעימה הופכות את הלכות שמיטה ל"תורת חיים", עד שמתעורר החשק לקיים אותן באהבה וברצון.

ולסיום: למי מיועד הספר? גם ללומדים בעיון את הלכות שביעית ומבקשים לסדר את משנתם וללמוד דרכי פסיקה, וגם ל"בעל הבית" המבקש להכיר מה הן הסוגיות המרכזיות המעסיקות ומטרידות את חכמי ההלכה ואת רבני ישראל בשמיטה שנת תשס"א.

א"א

